

תוכן עניינים

2.....	מבוא.....
3.....	לוחמה פסיכולוגית ותעמולה בעימותים מזויינים
8.....	תעמולת מלחמה בזמן העכשווי משנות ה- 60
10.....	מבוא למלחמת המפרץ (מבצע סופה במדבר) 1991
11.....	לוחמה פסיכולוגית ותעמולה של האמריקאים במלחמת המפרץ
16.....	לוחמה פסיכולוגית ותעמולה של העיראקים במלחמת המפרץ
21.....	סיכום
22.....	ביבליוגרפיה

מבוא

תעמולת מלחמה, בדומה לסוגי תעמולה אחרים, נועדה להביא לשינוי התנהגות ושכנוע של קולט התעמולה, כך שהתנהגותו תתאים למפיץ התעמולה (Taylor, 2003). התעמולה המלחמה מאפשרת לזנוח או להפחית שימוש למכביר בנשק וכוח צבאי, והשפעתה הפסיכולוגית של התעמולה מאפשרת להשיג יעדים צבאיים באמצעות העברת מידע בלבד (שלייפר, 2010). למרות כי לאורך שנים התעמולה נועדה להביא לשינוי בהתנהגות האויב ללא שימוש בנשק, התעמולה במקרים רבים הובילה לשנאה, הרס ורצח המוני. כך למשל במלחמת העולם הראשונה והן השנייה התעמולה נחשבה לארסית ומסוכנת שכן היא פגעה במעמדו של האדם ויצרה דמוניזציה במעמד היריב והציגה אותו כישות בלתי אנושית שיש להשמדה (לויתן, 2007; Timmermann, 2005). בהתאם לכך חלו מגבלות על התעמולה, כאשר האו"ם קבע בשנות ה-60 כי מצד אחד תעמולה צבאית המובילה להרס, שנאה ורצח המוני הינה אסורה, אך מצד שני ליריבים ישנה הזכות להשתמש בחופש הביטוי והמידע (Timmermann, 2005).

למרות המגבלות של האו"ם על אופן השימוש בתעמולה מלחמתית, ניתן לזהות מלחמות וסכסוכים עדכניים שבהם היה שימוש אסור בתעמולה זוועתית שהובילה לדמוניזציה ורצח המוני כמו התעמולה ביוגוסלביה וברואנדה שעזרו לעודד את הרצח ההמוני שבוצע בשתי המלחמות בשנות ה-90 (Kearney, & Kearney, 2007). למעט שני הסכסוכים האמורים, ניתן היה לזהות סכסוך נוסף שבו התרחשה תעמולה רבה – קרי מלחמת המפרץ הראשונה בשנת 1991.

במלחמת המפרץ הראשונה היה שימוש למכביר בתעמולת מלחמה שניסתה להביא לשינויים בהתנהגות היריבים. האמריקאים עשו שימוש רב בתעמולה המבוססת על תקשורת המונים כדוגמת טלוויזיות, אך ידוע כי היה שימוש רב גם-כן בעלוני שדוה הקרב. כלומר שילוב של תעמולה טכנולוגית מפותחת ושימוש בפרקטיקות ישנות עוד ממלחמת העולם הראשונה (Hosmer, 1996; Taylor, 1992). מאידך, גם הצבא העיראקי עשה שימוש בתעמולה ובעיקר בזאת הטלוויזיונית (Steiner, & Jowett, 1993). הניסיון של שני הצדדים היה להביא לשינויים בהתנהגות היריב, וידוע כי שני הצדדים הצליחו להביא לשינויים והצלחות, אולם בעוד שהתעמולה העיראקית הצליחה להביא להצלחה מתונה והשהיית ההפצצות האוויריות על עיר הבירה בגדאד (Steiner, & Jowett, 1993), הצלחות של התעמולה האמריקאית היו משמעותיות יותר שהובילו לכניעה המונית של חיילים עיראקים ולקיצור התמשכות המלחמה (Hosmer, 1996).

שאלת המחקר: כיצד המעורבים במלחמת המפרץ הראשונה השתמשו בלוחמה הפסיכולוגית אחד כנגד השני?

מטרת המחקר היא לבחון את אופן השימוש בתעמולה במסגרת מלחמת המפרץ הראשונה, וכיצד התעמולה התקיימה במסגרת החוקים הבינלאומיים, וחשוב לא פחות כיצד היא הצליחה להביא לשינויים בהתנהגות ופעילות הצבאות המעורבים. המחקר העיוני הנוכחי יבחן את התפתחות התעמולה הצבאית, מסוכנותה והגבלותיה במלחמה. כמו כן יבחנו סוגי תעמולות בעידן המלחמות המודרניות כאשר התעמולה כבר הוגבלה ונאסרה במידה מסוימת על ידי האו"ם. ולבסוף תבחן התעמולה במלחמת המפרץ הראשונה 1991, וכיצד היריבים עשו שימוש בתעמולה, מיהם הגורמים המרכזיים בהפצת התעמולה ומה היו השלכות התעמולה.

לוחמה פסיכולוגית ותעמולה בעימותים מזויינים

לוחמה פסיכולוגית/תעמולה הינה שיטת פעולה לפיה צד אחד (אדם, קבוצה, ארגון ומדינה) מבצע ניסיון מכוון לשכנע אנשים על ידי שימוש בתקשורת זמינה כך שאלה יתנהגו ויחשבו בצורה הרצויה המתאימה עבור מפיץ התעמולה (Taylor, 2003: 7). ישנו קושי להתחקות אחר תחילת השימוש של הלוחמה הפסיכולוגית, אולם ישנן עדויות מוקדמות על כך שבתקופה הפרימיטיבית של בני האדם, כאשר השפה טרם הומצאה במלואה או לחלופין לא התגבשה שפה משותפת בין אנשים, שבטים באזור פפואה גינאה החדשה (צפונית לאוסטרליה המודרנית כיום) השתמשו בכלים וויזואליים על מנת להעביר מידע מרתיע כנגד יריביהם משבטים אחרים. למשל שבטים בגינאה החדשה היו מניחים על הארץ כלי נשק בצורה מסוימת בפתחו של כפר אחר כך שצורת סידור כלי הנשק הייתה בעלת משמעות מאיימת ומרתיעה כנגד צד שלישי, ובהתאם לכך שני השבטים יצרו שיתוף פעולה. הנרטיב הפרימיטיבי האמור מעלה מספר תובנות, ראשית כלי נשק לא בהכרח נועדו להרג כי אם לשימוש העברת מסר כזה או אחר (במקרה המדובר יצר הרתעה ושיתוף פעולה); שנית הסוגיה הוויזואלית נתפסה כקריטית עבור העברת המסר כאשר אין שפה משותפת בין הצדדים האמורים. (Taylor, 2003: 19-20).

החוק שי (2013: 619) מציין כי באופן כללי ישנו הבדל בין לוחמה פסיכולוגית לבין תעמולה, כאשר בלוחמה פסיכולוגית ישנו שימוש מניפולטיבי במידע כדי להשפיע על עמדות חיילי האויב; ואילו בתעמולה המידע משמש לשינוי עמדות בדעת הקהל במדינות אויב ואפילו במדינות המקום (הבית)¹. מכל מקום, השימוש במידע מהווה את כלי הנשק, ואופן הצגת המידע נועד להביא לשינוי בעמדות מקבל המידע ויש הרואים באופן הצגת המידע כסוג של תחמושת. שליפר (2010: 19) סבור כי הלוחמה הפסיכולוגית המופצת במלחמה יכולה להיות דווקא חיובית שכן הכוונה היא להשיג את המטרות הצבאיות ללא שימוש באמצעים אלימים, וצבאות רבים בעולם, ובעיקר ממלחמת העולם הראשונה, עשו שימוש בלוחמה פסיכולוגית ותעמולה מתוך כוונה להגשים את מטרותיהם ללא שימוש בנשק אלים. ברם, לאורך שנים, עקב השימוש הממושך בהפצת שקרים במסגרת הלוחמה הפסיכולוגית, הודבקה ללוחמה זו תדמית שלילית של שקרים, מניפולציה, הטעיות וסילופי אמת. אולם שליפר גורס כי במסגרת הלוחמה הפסיכולוגית ניתן להשיג יעדי צבאיים באמצעות העברת מידע בצורות שונות לקהל היעד שעוזרים לשכנע ולנתב מחדש עמדות ורעיונות של קהל היעד, לשנות את התנהגותם, ולאפשר ניצחון עבור היריב בהפחתה של שימוש בכוח אלים.

קורנאליה (Curnalia, 2005: 239) גורס כי אופן הפצת המידע עשוי להיות שונה במובנים רבים כדוגמת הפצת מידע ברמה מקומית או המונית, או לחלופין הכלים שבהם מבוצע שימוש בהפצת המידע כדוגמת שימוש במילים, אישים, מוסיקה, סימנים, ציורים, קולות ואמצעים אחרים מהווים את הפרקטיקה של אופן הפצת המידע. וכן כמובן ישנם הבדלים בכלים הטכנולוגיים שבהם מועבר המידע החל אם בתקשורת המונים הכוללת עיתונים, רדיו, טלוויזיה ואינטרנט בזמן העכשווי, או כלים פרטניים יותר כמו עלוני מידע ומסרים אישיים המועברים לאנשים וקבוצות ממוקדות. עם זאת התעמולה והמסר ממנה חייב להיות פשוט, ברור ורציף על-מנת שהמסר שמתקבל לא רק שיהיה ברור אלא שהוא גם יובן על ידי הקולט וישפיע עליו לאורך זמן. מכאן ניתן להבין כי תעמולה היא שיטה של השפעה אשר מעבירה מידע מוטה באופן סמוי וגלוי, כאשר המידע עובר סוגים שונים

¹ בעבודה זו תהיה התייחסות זהה למושג תעמולה ולוחמה פסיכולוגית כאשר ההתמקדות היא בנושא הפצת הלוחמה פסיכולוגית/תעמולה בהקשרים צבאיים.